

No cal dir que hauria estat impossible de distribuir els feus que els llinatges de l'aristocràcia occitana posseïen des de segles.

—Com va influir en la decisió la mort del seu pare a Muret?

—Al meu entendre, va jugar-hi a favor. El rei Jaume creia que la mort del pare era una voluntat divina, un senyal. Déu, i el sant pare, no volien que els cristians lluitessin entre ells, volien que els cristians lluitessin contra els moros. El sant pare i l'església van beneir les conquestes en terra islàmica i no haurien mai beneït una guerra entre cristians. També ho pensa Lluís IX, que intenta sempre pactar amb els altres reis cristians. Organitzà la setena croada i hi participà, i el 1270 morí de la pesta a Tunis, quan preparava la vuitena. El seu lema era: "Pau amb els cristians i croada contra els musulmans."

—Per què doneu tanta importància a la fi del vassallatge amb França?

—Era important psicològicament, pel valor del sentit de l'honor que tenia la noblesa. Per al rei i l'aristocràcia era clau saber que eren els senyors de les seves terres, sense un senyor superior. El rei, a més, s'equipara amb els altres reis europeus independents. A la pràctica, no ho era tant, la fi del vassallatge, perquè no va impedir que el 1285 Catalunya fos envaïda, però sense èxit, per les tropes del fill del rei Lluís, Felip III de França. No van utilitzar arguments de vassallatge ni de fellonia i sí, en canvi, l'argument d'excomunió pontificia contra Catalunya i de croada practicada pel sant pare contra Pere el Gran.

—Si Jaume I hagués optat per estendre el seu domini a Occitània, hauria fet un regne a banda, com a Mallorca o a València?

—Segurament, hauria dividit els regnes. Ja ho va fer amb el Rosselló, a la

frontera occitana, que quedava dins del regne de Mallorca. I, com havia fet el comtat de Barcelona amb Provença durant el segle XII, hauria donat Occitània al fill petit, mentre que l'hereu s'hauria quedat amb Catalunya.

—Per tant, ni fins i tot mantenint el somni del seu pare, no pensava en cap unitat catalano-occitana.

—Exactament. No hi pensava. A més, cal recordar que al seu cap no hi havia unitat catalana. Perquè, com hem dit, va donar el Rosselló, amb Montpeller, al seu fill petit, el de Mallorca.

—Hi podia haver, per part dels catalans, una mitificació d'Occitània? La llengua literària era en occità.

—Depèn de què s'entengui per *mitificació*. La llengua d'oc, malgrat les diferències dialectals, creava un sentiment de comunitat entre principats molts diferents. Les societats, amb una aristocràcia nombrosa en proporció, vivint sovint a ciutats, i amb mercaders i gremis ben desenvolupats, eren semblants. Se sentien properes, de mentalitat. Però això no vol dir que es pogués concebre un estat o un reialme únic catalano-occità. Els comtes i vescomtes locals ho haurien impedit.

—Suposo que la comunicació per mar facilitava molt aquesta proximitat, no?

—Efectivament. Segur que els mercaders van pressionar Jaume I perquè al tractat de Corbeil la corona pogués conservar el port de Montpeller, un dels més importants de la Mediterrània, a mig camí amb l'altre port important, el de Marsella, on des de final del segle XII tenim certificada la presència de mercaders catalans. Sabem, pel *Llibre dels fets*, que foren els mercaders, que animaren la conquesta de Mallorca.

—Va ser millor, doncs, que renunciés a Occitània? Com vàreu recordar al simposi, Ferran Soldevila va criticar que hi renunciés i Stefano Cingolani ho presenta com un senyal de pragmatisme i de seny.

—Prefereixo no pronunciar-m'hi. Sobretot no diré, com Soldevila, que la renúncia va ser una bestiesa. Sóc només historiador i he d'explicar per què pren la decisió, sense cap mena de judici de valor sobre bases nacionals o morals.

Lluís Bonada

Damian J. Smith, (Chelmsford, Essex, Anglaterra, 1969), professor de la universitat nord-americana de Saint Louis, va parlar al Simposi Jaume I del jove Jaume I. És especialista en la Corona d'Aragó i els papas medievals. El 2004 va publicar el llibre *Innocent III ant the Crown of Aragon: the limits of papal authority*. És el traductor a l'anglès, conjuntament amb Helena Buffery, del *Llibre dels fets* de Jaume I, edició apareguda l'any 2003.

—Vàreu dir al simposi que el rei Jaume I, ja des del naixement, havia estat un rei amb molta sort.

—Sí. És increïble. Ell mateix n'era conscient. Va creure que haver sobreviscut a la situació d'estar a les mans del seu enemic, d'infant, i sortir-se'n, era un miracle de Déu. A l'època medieval és la pitjor situació en què es pot trobar un nen. Podia haver estat la fi de la corona, amb el fill a les mans de l'enemic i amb les ambicions de Ferran, el seu oncle, de ser rei d'Aragó. La sort va ser que tingué el sant pare al seu costat, que el va posar sota la seva protecció, després de la visita de la mare, Maria de Montpeller, a Roma per demanar l'ajut papal. I la segona sort va ser que els nobles i els templers juguessin la seva carta. Reis de la seva època van tenir també minories d'edat molt difícils, i també, com Jaume I, van sobreviure i regnar molts anys, però no tants com el rei d'Aragó. Jaume I és el rei medieval de regnat més llarg. Posteriorment, només Lluís XIV de França i la reina Victòria d'Anglaterra assoliran uns regnats tan llargs.

—Per què va intervenir de forma tan directa i decisiva el sant pare en el rescat de l'infant Jaume, presoner de Simó de Monfort?

—La relació entre la corona i el papat era molt estreta. La Corona d'Aragó, arran del vassallatge que el rei Pere II d'Aragó, *el Catòlic*, havia retut a la Santa Seu el 1204, estava jurídicament sota la sobirania directa del papa Innocenci III. L'any 1213, Maria de Montpeller s'està morint i li confia el futur del fill. Al testament, posa Jaume a les mans del papa. Un detall significatiu: Maria és enterrada a la basílica de Sant Pere. I Jaume sempre tindrà una devoció enorme per la mare, i també pel sant pare.

“Al cap de Jaume I no hi havia unitat catalana. Per això va donar el Rosselló al fill petit, el de Mallorca”

“És autor de la crònica perquè la dicta”

L'historiador Damian J. Smith, un dels dos traductors a l'anglès de la crònica de Jaume I, el 'Llibre dels fets', pensa que el rei no la va escriure directament, però que n'és l'autor, perquè la va dictar.

Damian J. Smith, catedràtic de la universitat nord-americana de Saint Louis, ha traduït el *Llibre dels fets* de Jaume I a l'anglès.

—El sant pare intervenia directament en els conflictes polítics i enviava els seus homes on calgués. Per refer la situació creada a la Corona d'Aragó hi envia el cardenal Pietro di Benevento, el primer jurista de Roma, com vàreu dir al simposi. Es pot parlar d'un gran polític?

—Ha estat vist així, com un gran polític, però en realitat la seva acció era pastoral. Va ser el papa del concili IV del Laterà (1215), que significà el triomf dels seus ideals i l'apogeu de la teocràcia papal.

—Vàreu dir al simposi que l'elecció de Sanç d'Aragó com a procurador de la Corona d'Aragó, és a dir, com a regent, atès que el rei Jaume era infant, havia estat un error, que no era la persona adient ni estava preparat. No tots els historiadors pensen igual. Per què va ser un desastre, com a regent?

—Havia passat gairebé tota la vida a Provença i això vol dir que no tenia amics ni aliats a Catalunya i Aragó. Sanç d'Aragó només vol venjar la mort del rei Pere. En aquesta època és molt important l'honor i vol restituir el del rei Pere. Crec que no era la millor persona per a tenir-lo com a regent i per això ben aviat es va limitar el seu poder amb un consell, format per nobles i eclesiàstics de Catalunya i d'Aragó. Per governar i controlar els nobles i les ciutats, va ser molt millor disposar d'aquest consell. Si la Corona d'Aragó, durant la minoria de Jaume I, hagués estat governada només per catalans, les coses no haurien sortit tan bé.

—És polèmica, la figura de Sanç d'Aragó, oi?

—Sí. Hi ha historiadors que el jutgen d'una altra manera, que no creuen que fos un oncle malvat. Poden tenir raó,

però no es pot dir que fes una bona feina, com a regent. No es pot dir que va governar, que va refer la situació financera i l'administració de la justícia. Això ho van fer uns altres. No va fer una bona acció de govern.

—Qui va ensenyar l'infant Jaume a ser rei?

—S'ha parlat dels templers de Montsó. El consell de regència ajuda, també. Però crec que en realitat la sort que va tenir és que va poder comptar amb els clergues que es van formar a Bolonya en la compilació del dret romà. En l'imaginari popular, Jaume I és el gran conqueridor, perquè va conquerir moltes terres, però en realitat no és un gran guerrer, no va lluitar gaire. La seva principal virtut era de saber administrar un regne i aquí els experts en finances i lleis van ser molt importants. Aquests suports són fonamentals per a entendre els seus èxits. Té un gran amic en sant Ramon de Penyafort, el gran jurista de l'època. I també és evident que la segona dona, Violant d'Hongria, feia un paper important com a consellera del rei, com diu ell a l'autobiografia. En la conquesta de València consulta amb Violant d'Hongria moltes més vegades que no amb la noblesa.

—Quin lloc ocupa el *Llibre dels fets* de Jaume I en la història medieval europea?

—Un lloc únic, excepcional. És una joia. És veritat que és perillosa si te la vols creure a ulls clucs. Cal contrastar allò que hi diu amb els documents. Però tots els historiadors dels reis medievals voldrien tenir una autobiografia com la del rei Jaume, per saber com pensava. Ara només podem saber com pensava un rei medieval amb la crònica de Jaume I. Fora de la Corona d'Aragó no hi ha cap autobiografia d'un rei.

—Penseu que va ser l'autor material del *Llibre dels fets*?

—No va escriure'l, però n'és l'autor. Crec que la va dictar. Només ell coneixia els fets tal com els relata, és a dir, des del seu punt de vista. Ningú no podia fer-ho, tret del rei.

Lluís Bonada